

УДК [94(477.83/.86):329.73 ОУН] “1939/1941”

Ігор ЛЮБЧИК*кандидат історичних наук,**доцент кафедри українознавства і філософії**Івано-Франківського національного медичного університету**ORCID.org/0000-0003-4649-5785**lubczyk-79@ukr.net**DOI: 10.33402/up.2019-12-67-76*

АНТИРАДЯНСЬКИЙ СПРОТИВ ОУН ТА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНЦІВ ЗІ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ОСНОВ ЛЕМКІВЩИНИ У 1939–1941 РОКАХ

У статті окреслено події, що опосередковано та безпосередньо пов'язані з ОУН та діяльністю інтелігенції зі Східної Галичини на теренах Лемківщини у період першої радянської Західної України. Початок Другої світової війни став новим випробуванням для мешканців території українсько-польсько-словацького пограниччя в контексті етнонаціональних трансформацій Центрально-Східної Європи. Методологічною основою праці є комплексний підхід до аналізу цієї проблеми.

З початку радянської Галичини 1939 р. влада вдалася до посиленої пропаганди серед лемків за виїзд до СРСР, використовуючи при цьому жалюгідне соціальне становище місцевого населення та низький рівень його самосвідомості. Водночас найактивніші діячі краю разом з місцевими представниками оунівського підпілля намагались в найрізноманітніший спосіб, від агітації до завідомо спровокованих неправдивих закликів, запобігти виїзду лемків до СРСР.

У дослідженні на основі джерельного матеріалу розкрито особливості протидії місцевих представників націоналістичного підпілля більшовицькій пропаганді на Лемківщині за виїзд до УРСР. Водночас розкрито характер діяльності інтелігенції зі Східної Галичини серед лемків. Наголошено, що одразу ж з початком Другої світової війни, зважаючи на більшовицьку окупацію Східної Галичини, на Галицьку Лемківщину почали прибувати свідомі та ідейні українці, які вели активну громадську діяльність серед лемків у школах, кооперативах, та культурно-освітніх закладах. Доведено, що емігранти-втікачі місцевої інтелігенції зі Східної Галичини, незважаючи на нетривале перебування на лемківських теренах, відіграли важливу роль у консолідації національних сил регіону, активно працюючи над піднесенням рівня самосвідомості населення краю, утверджуючи міцні національні основи Лемківського регіону.

Перспективи подальших досліджень полягають в тому, щоб з'ясувати як радянський режим готував ґрунт до насильницької депортації, зокрема через добровільні

переселення лемків. Уроки та наслідки цієї події показують, що важливі державотворчі процеси потребують ґрунтовної підготовки і єдності всіх національних сил.

Ключові слова: ОУН, радянізація, переселення, національно-культурницький рух, інтелігенція, Лемківщина, лемки, Східна Галичина, більшовицька пропаганда.

Друга світова війна стала новим випробуванням для мешканців українсько-польсько-словацького пограниччя, загалом народів Центрально-Східної Європи. Характерним для Лемківського краю у перший період війни з одного боку було посилення більшовицької пропаганди, втіленням якої стало переселення лемків до Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР), а з іншого – терени пограниччя стали пристанищем для української інтелігенції зі Східної Галичини, яка, втікаючи від радянського терору, оселялася серед лемків і проводила активну суспільно-політичну діяльність. Власне предметне поле цієї історичної події майже не розглядалося у науковій літературі. Зважаючи на особливість цього періоду та збереження джерельного матеріалу, у вказаній студії зроблено акцент на мемуарній спадщині, зокрема спогадах С. Ванчицького¹, З. Книш², В. Кубійовича³, Ю. Тарновича⁴ та дописах у місцевій періодиці. Метою студії є відтворити суспільно-політичні передумови, причини та особливості переселенських акцій на Лемківщині 1940 р., а водночас висвітлити діяльність новоприбулої інтелігенції, спрямованої на національне пробудження лемків регіону. Запропонована тематика актуалізується у зв'язку з відзначенням 90-річчя з часу заснування ОУН.

Політичні плани щодо цієї території залишалися предметом зазіхань, а отже активних обговорень та дій між представниками нацистського і радянського режимів. Відомо, що у вересні 1939 р. командування Вермахту зустрічалося у Сілезії, де начальник штабу маршал Б. Кайтель говорив про три способи переділу/реформування Польщі: 1) четвертий поділ Польської держави і передача Радянському Союзу територій на схід від лінії Нарва – Вісла – Сян; 2) створення незалежної держави з решти Польщі (варіант, що подобався А. Гітлеру, за словами Б. Кайтеля); 3) розділення решти Польщі, у цьому разі «галицька і польська Україна» стане незалежною, якщо Радянський Союз погодиться з таким планом. Проте третій варіант передбачався лише в разі погодження з Радянською Росією⁵.

Проте вже 17 вересня 1939 р. СРСР вступив у Другу світову війну і Червона армія захопила Західну Україну, 28 вересня фактично був довершений поділ захо-

¹ Ванчицький С. Лемківщина – самоцвіт України. Огляд українського суспільного життя на Лемківщині 1918–1944. *Аннали Лемківщина*. Ч. 5. Нью-Йорк: Фондація дослідження Лемківщини, 1993. С. 19–44

² Книш З. Перед походом на схід. Спогади й матеріали до діяння Організації Українських Націоналістів у 1939–1941 роках. II частина. Торонто: Срібна Сурма, 1959. 184 с.

³ Кубійович В. Українці в Генеральній губернії. 1939–1941. Чикаго: Вид-во Миколи Денисюка, 1975.

⁴ Див.: Бескид Тарнович Ю. На згарищах Закерзоння. Торонто: Видання Вид-ва «Лемківщина», 1946. 128 с.

⁵ Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. Париж; Нью-Йорк; Львів: Наукове товариство імені Шевченка у Львові, 1993. С. 74.

пленої території між СРСР і Німеччиною. Територія Лемківщини опинилася у сфері впливу Німеччини та ввійшла до складу Генеральної Губернії, яку було утворено 12 жовтня 1939 р. із центром у Кракові. Одразу ж влада СРСР та Німеччини 16 листопада 1939 р. підписали договір про обмін населенням, який фактично започаткував трагічні сторінки переселенських акцій для лемків впродовж 1940-х рр. З метою їх проведення створено репатріаційні комісії у містах Сянок і Новий Санч.

Хочеться бути одностайним із думкою дослідниці Н. Кляшторної, що «війна в 1939 р. стала для лемків початком руйнування їх світу», під яким автор розуміє цілий комплекс культурно-звичаєвих норм, які були характерні для лемків у межах їх етнічної території⁶.

Для предметного пізнання особливостей переселення 1940 р. послужили спогади активістів націоналістичного підпілля, оскільки саме ОУН поставила завдання: через активну освідомлюючу працю спинити масовий відплив лемків до СРСР, паралізуючи таким чином більшовицьку акцію. Їхня робота полягала в інформаційних акціях, виїздах кожного дня на села та проведення роз'яснень серед населення. За твердженням З. Книша, протидіяти більшовицькій переселенській акції з боку Повітової Екзекутиви Організації Українських Націоналістів (ОУН) було важко не так через німецьку заборону пропаганди, як більше через недовірливість лемків. Він стверджував: «Робота йшла дуже тяжко і тисячі разів огортала нас зневіра... Швидко переконалися ми, що наші успіхи малі, майже ніякі. Лемко дивився на нас, як на зайдів – панів, були випадки, що хотіли нас бити... Уважали нас за німецьких агентів, що відмовляють від виїзду, щоб показати, що в СРСР гірше, а в Німеччині ліпше»⁷.

Серед теренового проводу ОУН в цей час у західних окраїнах Лемківщини найактивніше діяв тодішній провідник націоналістів у Криниці Т. Лапичак, а також лемко із Сянока О. Волинець, які у селах Новосончівського повіту скликали збори, мітинги та намагалися викрити туманну перспективу бажаючих виїжджати на схід. Проте вже навіть коли дати відправлення були визначені, деякі активісти ОУН вдавалися до крайніх заходів, зокрема таємно їздили селами і повідомляли, що через сильні морози відправлення ешелонів переноситься на пізніше, зриваючи цим організацію виїзду. Очевидець та ініціатор акцій писав: «Жалко глядіти на людей, які мучаться на морозі... Але вимагає того наш національний інтерес, щоб вони тут осталися, хоч не можуть вони того розуміти»⁸. Подібні плани приносили свої результати. Після відправлення першого ешелону цей перекладач пригадував: «З вагонів чути стрілецькі пісні. Дивно. Їде елемент національно найменше свідомий, а стрілецьку пісню співає»⁹.

⁶ Klasztorna N. Łemkowskie pojmowanie «swego świata»: jego obraz, utrata i poszukiwania. *Biuletyn Ukrainoznawczy*. Południowo-wschodni instytut naukowy w Przemyślu. 2001. № 7. S. 91, 94

⁷ Книш З. Перед походом на схід. Спогади й матеріали до діяння Організації Українських Націоналістів у 1939–1941 роках. II частина. Торонто: Срібна Сурма, 1959. С. 161.

⁸ Там само. С. 156.

⁹ Там само. С. 157.

Показовим у цьому відношенні є спроби окремих представників лемківської інтелігенції протидіяти радянським заходам серед лемків. Зокрема Ю. Тарнович пригадує про «свій пропагандивний рейд по Лемківщині проти більшовицької агітації за виїзд за Сян»¹⁰, який тривав три місяці. У розмові з о. Венгриновичем він відзначав: «Отче Професоре, це гнало мене від Балигороду, вздовж гір, аж до Попраду і Дунайця, щоб зберегти кожную українську дитину й кожную українську хату перед добровільною смертю з рук тих, що намагаються збаламутити наш народ на Лемківщині»¹¹.

Загалом наприкінці зими 1940 р. згоду на виїзд до УРСР дало близько 25 тис. лемків, з яких тільки 5 тис. виїхало¹². Однак у джерелах ця цифра є неоднозначною. Зокрема один представник перекладацького бюро згадував, що від німців він довідався про виїзд не більше 11 тисяч¹³.

Можемо підсумувати, що від початку радянзації Галичини 1939 р. влада вдалася до посиленої пропаганди серед лемків за виїзд до СРСР, використовуючи при цьому жалюгідне соціальне становище місцевого населення та низький рівень його самосвідомості. Водночас найактивніші діячі краю разом з місцевими представниками оунівського підпілля намагались в найрізноманітніший спосіб – від агітації до завідомо спровокованих неправдивих закликів, – запобігти виїзду лемків до СРСР.

Одразу ж із початком Другої світової війни, зважаючи на інкорпорацію Східної Галичини, на Галицьку Лемківщину почали прибувати свідомі та ідейні українці, які вели активну громадську діяльність серед лемків у школах, кооперативах та культурно-освітніх закладах. З цього приводу одна з газет писала, що «по закінченні німецько-польської війни почали напливати емігранти із західних земель України, що внесли крім здібних і енергійних організаторів багато знавців та студентства. Терен еміграції це були землі не з нашої вини здавна занедбані, а політики Польщі. Та життя показало, що лемкові чи холмщаківі його національних почувань чи віри так легко вирвати не можна»¹⁴. Загалом після вступу Червоної армії західні області УРСР покинуло понад 20 тис. національно свідомих українців-втікачів¹⁵. Передусім великі заслуги мали сільські вчителі та інструктори-агрономи, а також працівники в допомогових комітетах. Саме з них відібрав шкільний інспекторат перші учительські сили і розіслав їх по Сяноцькому повіту. У Сяноці було створено

¹⁰ Бескид Тарнович Юліян. На згарищах Закарзоння. Торонто: Видання Вид-ва «Лемківщина». С. 56.

¹¹ Там само. С. 65.

¹² Історія Лемківщини в 2-х т. Інститут народознавства НАН України. Львів, 1999. Т. 1. С. 105.

¹³ Книш З. Перед походом на схід. Спогади й матеріали до діяння Організації Українських Націоналістів у 1939–1941 роках. II частина. Торонто: Срібна Сурма, 1959. С. 160.

¹⁴ Організація Українського життя в Генеральнім губернаторстві. *Рогатинське слово*. 1941. 2 серпня.

¹⁵ Лемківщина. Т. 1. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто: Організація Оборони Лемківщини, 1988. С. 202.

українську семирічну школу ім. Тараса Шевченка (перший директор П. Біланюк)¹⁶, Українську торговельну школу, рільничу та ремісничу школи.

Вказаний повіт був наближеним до галицьких теренів і мав найбільшу кількість дієвих українських установ. У зв'язку з великою кількістю втікачів старостою Сяноцького повіту було навіть видане розпорядження про заборону на побут для втікачів, яке пізніше 1944 р. відмінено, а тому можна було селитися без обмежень, маючи дозвіл поліції¹⁷.

Прибуття емігрантів зі Східної Галичини на Лемківщину значно активізувало національний поступ в регіоні, особливо в культурно-просвітницькому житті, мережа якого суттєво розширилась. Для прикладу на кінець грудня 1939 р. на Сяніччині було вже 74 кооперативи, філія в Горлицях мала 21, у Риманові 17, по кілька осередків мали філії у Дуклі і Криниці. Загалом преса писала, що до кінця грудня 1939 р., себто протягом двох місяців, було зорганізовано 112 нових кооператив на Лемківщині¹⁸.

Активізація національно-культурницького життя проявлялась одночасно у проведенні урочистостей до ювілейних історичних дат. У багатьох лемківських громадах Короснянщини, Сяніччини та Горличчини було відслужено панахиди, у читальнях «Просвіти» відбувалися концерти з нагоди відзначення дня Соборності 22 січня, згодом свято Героїв, приурочене роковинам битви під Крутами¹⁹. Під керівництвом І. Савчак та колишньої сенаторки О. Кисілевської, яка теж прибула на Лемківщину, активізувався жіночий рух, який в Сяноцькій окрузі об'єднав 42 жіночі секції з 2100 членами²⁰.

З метою популяризувати особливості місцевого етнокультурного життя на крайніх західноукраїнських етнічних землях дирекція «Українського видавництва» оголосила літературний конкурс на історичні або побутові літературні твори тематично зв'язані з Лемківщиною, Підляшшям або Холмщиною, встановивши нагороду за відзначений твір у розмірі 1000 золотих²¹.

На початку вересня 1941 р. на Лемківщині продовжували вести активну громадську роботу П. Святий, І. Витвицький, Л. Подоляк. Наприклад, громадський активіст о. Михайло Ганушевський з Гуцульщини разом з інженером Яцівим та Блавацьким реорганізували Лемківський Союз Кооператив у Сяноці в могутню мережеву інституцію з мільйонними місячними оборотами²².

¹⁶ Ванчицький С. Лемківщина – самоцвіт України. Огляд українського суспільного життя на Лемківщині 1918–1944. *Аннали Лемківщини*. Ч. 5. С. 36.

¹⁷ Збігці. *Нова доба*. 1944. № 27. 2 липня. С. 4.

¹⁸ З українського життя. *Голос*. Часопис для полонених українців. 1940. 5 березня. Ч. 8. С. 1.

¹⁹ Короснянщина пробуджується. *Голос*. Часопис для полонених українців. 1940. 20 березня. Ч. 9. С. 4; Говорить Лемківщина. *Голос*. 1940. 20 лютого. № 6. С. 4; З життя Лемківщини. *Голос*. 1940. 28 лютого. № 10. С. 6; Українська пісня по селах Сяніччини. *Голос*. 1940. 20 березня. № 9. С. 4.

²⁰ Із наших міст, містечок та сіл. Сяніччина. *Львівські вісті*. 1942. 3 березня. Ч. 46. С. 4.

²¹ Літературний конкурс. *Голос*. 1940. 20 лютого. № 6. С. 4.

²² Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії (Матеріали до історії). Вінніпег: видав о. Іван Лебедович, 1963. С. 139.

Під впливом новоприбулих активістів громадського життя з Галичини започатковано пластовий рух. У школі в Боську 1940 р. перший осередок «Пласту» на Лемківщині зорганізував Б. Ганушевський, син о. Михайла, колишній зв'язковий 76-го пластового куреня юнаків і провідник старшопластунського водного гуртка в Станиславові, який перед тим декілька років був окружним організатором і начальником «Сокола» в Станиславові. Завдяки його ініціативі започатковано організацію першого вишкільного пластового табору на Лемківщині, але «з огляду на безпеку» не отримав дозволу від німецької окупаційної влади²³. Його пластуни відбували сходи, мали свої ділові книги по гуртках і куренях «Пласту», прапорці своїх частин, навіть печатку²⁴.

Окрім Б. Ганушевського, засновниками «Пласту» в регіоні був професор М. Іваненко, виходець зі східних областей України, що восени 1939 р. переїхав до Сянока, де обраний диригентом хору «Боян». Він намагався також заснувати хлоп'ячий і дівочий гуртки, але безуспішно²⁵.

За ініціативою голови Українського Центрального Комітету професора В. Кубійовича у вересні 1940 р. у Криниці відкрито українську учительську семінарію, яку очолив директор О. Цісик. Близько 80 % її учнів становили вихідці з Лемківщини. Криниця як місце для заснування майбутньої української педагогічної школи мало свої переваги – тут пустувало чимало довоєнних пансіонатів, які можна було переобладнати під навчальні приміщення. Власне заснуванню семінарії у західній частині Лемківщини сприяв факт прибуття знаних представників галицької інтелігенції: письменника і гімназійного вчителя Д. Лук'яновича, українського поета Т. Осьмачки, редакторки журналу «Жіноча Доля» О. Кисілевської, подружжя співачки і диригента Лідії і Романа Крушельницьких²⁶. О. Цісик згадував: «В школі панувалатлітературна мова, але в часі перерви цілий “заповідник” українських говірок: переважно лемківська»²⁷. Влітку 1944 р. в учительській семінарії в Криниці здали матуру (іспит зрілості) 53 кандидати на вчителів, із них 6 походило з північно-західних українських земель, 2 – з Буковини, а всі інші це місцеві лемки²⁸.

Водночас важливо відзначити, що діяльність прибулої інтелігенції найбільше проявлялась у східних лемківських повітах. Натомість в окраїнних західних лемківських громадах становище виглядало значно складнішим. Дописувач однієї з газет із центральних теренів України, перебуваючи 1942 р. у курортному містечку Криниця, писав: «Вирушаю в мандрівку у навколишні села: Повороз-

²³ Бошанський Пластун. Перлина Лемківщини – село Босько (в 25-річчя відродження Лемківщини й основання Пласту). *Лемківський календар на 1966 рік* / зредагував Ю. Тарнович. С. 28.

²⁴ Немилівський В. Пласт на Лемківщині. Торонто: Накладом автора. б. р. С. 16.

²⁵ Там само. С.16.

²⁶ Павлів І. Українська учительська семінарія у Криниці як осередок педагогічної освіти у 40-х роках ХХ століття. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2010. Вип. 26. С. 231.

²⁷ Цісик О. Золотим плугом ми орали лемківський переліг. З моїх лемківських споминів (У Криниці 1940–1944). *Лемківський календар на Божий 1969 рік*. Торонто, 1969. С. 78.

²⁸ Новинки. *Холмська земля*. 1944. 23 липня. № 30. С. 5.

ник, Тилич, Лабова. І тут зустрічаюся з лемками. І нагадалися мені ті з Харкова, що писали про себе: українець, а навіть вдома говорили по-польському і подумав: яке однакове життя, там далеко на сході й тут. Діти говорять цілком поправно по українському, хіба що от наголос шкутильгає. Треба вчителя, священника, людину яка б віддалася праці широко з усією посвятою»²⁹. Подібне дописували у пресу інші подорожуючі, наголошуючи: «Сьогодні... Лемківщина, а особливо окраїнні села вимагають від нас окремої опіки та великої освідомлюючої праці». Пізніше цей же лемко, відвідавши громади Чачів, Барнівесь біля Лабової Новосончівського повіту, згадував: «В більшості молодь уже виреклась не тільки своєї церкви, але і своєї мови. Робиться моторошно на душі, коли бачиться подібні речі. Виринається крик душі: рятунку! Рятуйте те, що ще можна врятувати! Цей обов'язок освідомної праці лежить особливо на нашій сільській інтелігенції в Чачові, Складистому та Матієвій»³⁰. Він закликав негайно заснувати в тих селах місцеві осередки, в яких могло б розвиватися культурне життя.

В організації українського національного життя на західних окраїнах українських земель поза більшовицькою окупацією активну участь брав Р. Шухевич. Від початку 1940 р. він був членом Револуційного Проводу ОУН, а згодом став крайовим провідником ОУН на західних окраїнних землях. На цей час ОУН впроваджувала нові методи прискореного національно-політичного піднесення – через національно-освітню працю, розбудову культурного, господарського, молодіжно-виховного життя та націоналістично-політичне виховання. За словами С. Бандери: «Увесь план роботи спирався на тому, що душа українського населення на західних кордонах залишилась українська навіть там, де національно-політична свідомість була приспана... Цей план праці ОУН виправдався. З поверхового погляду темна, національно малосвідома Лемківщина, а разом з нею і Холмщина та Підляшшя за короткий час дали кадри добрих націоналістів – революціонерів та перетворилися на bastiони кількарічної найзавзятішої боротьби з більшовизмом, боротьби за український національний характер тих прикордонних земель. І ворог не зміг її зламати інакше, як тільки масовим насильним виселенням і розпорощенням»³¹. На наш погляд, подібна оцінка є до певної міри перебільшеною, оскільки національні впливи, якщо і утверджувались, то тільки у східних лемківських повітах. У одному із польських політичних звітів за період від 15 липня до 15 вересня 1943 р. зазначалося: «Лемки загалом неохоче сприймають українську націоналістичну пропаганду, проте не слід недооцінювати можливості української диверсії на цих землях»³².

²⁹ Гл. Сх. З Полтави до лемківських гір. Три тижні в Криниці. *Станіславське слово*. 1942. 1 листопада. С. 7. Це лист-спогад, авторів 82 роки.

³⁰ Лемко. На межах Лемківщини (Вражіння з дороги). *Краківські вісті*. 1942. Ч. 171. 11 серпня. С. 6; Лемко. На скрайній межі Лемківщини (Вражіння з дороги). *Краківські вісті*. 1942. Ч. 176. 5 серпня С. 6.

³¹ Бандера С. Командир-Провідник (Слідами св. пам. Романа Шухевича). *Літопис УПА*. Т. 45. С. 247–248.

³² Ільющин І. Українська повстанська армія і Армія Крайова. Протистояння в Західній Україні (1939–1945 рр.). Київ: Вид. дім «Кієво-Могилянська академія», 2009. С. 231.

Проте необізнаність та нерозуміння особливостей історичного розвитку Лемківщини – питання, перед яким опинилися втікачі з Галичини – доводило подекуди до антагоністичних відносин між місцевою людністю та новоприбулими активістами. Помилкою української інтелігенції на Лемківщині і не тільки, було надто поспішне запровадження нової назви «українці», замість старої «русини» чи «руснаки»³³.

Новоприбула місцева інтелігенція не завжди розуміли лемка чи холмщак, коли останні не демонстрували чіткої національної позиції. В лютому 1941 р. директор музею в Сяноці Л. Гец занотував: «Бракує одноцільної і ясної думки, бракує ширшого горизонту, тонких струн й інтелігентного тла. У нашому музеї є три світи – українська культура, німецький вплив і польська тінь. Все те мішає одноцільність і не дає ясної думки»³⁴.

Коли влітку 1941 р. Галичина позбавилася комуністичної влади, натомість окупована німецькими військами, значна кількість інтелігенції почала повертатися у Східну Галичину. Активна громадська діячка, О. Кисілевська, покидаючи Лемківщину після двох з половиною років за її словами «... “еміграції із галицької землі” залишила у тогочасній періодиці замітку, в якій відзначала значний національний поступ, проте тільки у східній частині Лемківщини, зокрема Сяніччині, який проявлявся у створенні мережі дитячих садочків, активізації жіночого руху, та національного усвідомлення загалом»³⁵.

Таким чином, емігранти-втікачі місцевої інтелігенції зі Східної Галичини, незважаючи на нетривале перебування на лемківських теренах, все ж відіграли важливу роль у консолідації національних сил регіону, активно працюючи над піднесенням рівня самосвідомості населення краю, утверджуючи міцні національні основи Лемківського регіону. Перспективу подальшого дослідження означеної тематики вбачаємо у приділенні більшої уваги регіоналізації переселенських акцій 1940 р. у регіоні та виокремленню їх особливостей.

REFERENCES

Bandera, S. (2007). *Komandyr-Providnyk (Slidamy sv. pam. Romana Shukhevycha)*. Litopys UPA. (Vol. 45). Toronto [in Ukrainian].

Beskyd Tarnovych Yu. (1954). *Na zgharyshchakh Zakerzonnia*. Toronto [in Ukrainian].

Boshchanskyi, P. (1966). *Perlyna Lemkivshchyny – selo Bosko (v 25-richchia viprozhdzhennia Lemkivshchyny u osnovannia Plastu)*. *Lemkivskiyi kalendar na 1966 rik* [in Ukrainian].

³³ Кубійович В. Українці в Генеральній губернії. 1939–1941. Чикаго: Вид-во Миколи Денисюка, 1975. С. 322.

³⁴ Сидор О. Музей «Лемківщина» в Сяноці. До 40-ліття з дня смерті Лева Геца. *Лемківщина*. 2012. № 1. С. 8.

³⁵ Кисілевська О. Лемківщині на прощання. *Краківські вісті*. 1942. Ч. 173.7 серпня. С. 4.

- Vanchytskyi, S. Lemkivshchyna – samotsvit Ukrainy. Ohliad ukrainskoho suspilnoho zhyttia na Lemkivshchyni 1918–1944. *Annaly Lemkivshchyna*, (5), 36 [in Ukrainian].
- Hl. Skh. (1942, Listopad 11). Z Poltavy do lemkiivskykh hir. Try tyzhni v Krynytsi. *Stanislavivske slovo* [in Ukrainian].
- Hovoryt Lemkivshchyna. *Holos*. (1940, Lutyj 20) [in Ukrainian].
- Zbihtsi. Nova doba. (1944, Lypen 2) [in Ukrainian].
- Z zhyttia Lemkivshchyny. *Holos*. (1940. Lytyj 28) [in Ukrainian].
- Z ukrainskoho zhyttia. *Holos*. (1940, Berezen 5) [in Ukrainian].
- Iz nashykh mist, mistechok ta sil. Sianichchyna. *Lvivski visti*. (1942, Berezen 3) [in Ukrainian].
- Istoriia Lemkivshchyny v 2-ky t. (1999). (Vol. 1). Lviv: Inst-t narodozn. [in Ukrainian].
- Kysilevska, O. (1942, Serpen 7). Lemkivshchyni na proshchannia. *Krakovski visti* [in Ukrainian].
- Klasztorna, N. (2001). Łemkowskie pojmowanie, «swego świata»: jego obraz, utrata i poszukiwania. *Biuletyn Ukrainoznawczy. Południowo-wschodni instytut naukowy w Przemyślu*, 7 [in Polish].
- Knysh, Z. (1959). Pered pokhodom na skhid. Spohady y materialy do diiannia Orhanizatsii Ukrainskykh Natsionalistiv u 1939–1941 rokakh. Toronto. [in Ukrainian].
- Korosnianshchyna probudzhuietsia. *Holos*. (1940. Berezen 20) [in Ukrainian].
- Kosyk, V. (1993). Ukraina i Nimechchyna u druhii svitovii viini. Paryzh; Niu-York; Lviv [in Ukrainian].
- Kubiiovych, V. (1975). Ukraintsi v Heneralnii hubernii. 1939–1941. Chikaho [in Ukrainian].
- Lebedovych, I. (1963). Polevi dukhovnyky Ukrainskoi Halytskoi Armii (Materialy do istorii). Vinnipeh [in Ukrainian].
- Lemko (1942, Serpen 5). Na skrainii mezhi Lemkivshchyny (Vrazhinnia z dorohy). *Krakovski visti* [in Ukrainian].
- Lemko (1942 Serpen 11). Na mezhakh Lemkivshchyny (Vrazhinnia z dorohy). *Krakovski visti* [in Ukrainian].
- Literaturnyi konkurs. *Holos*. (1940. Lytyj 20) [in Ukrainian].
- Nemylivskyi, V. Plast na Lemkivshchyni. Toronto [in Ukrainian].
- Novynky. Kholmnska zemlia. (1944, Lypen 23) [in Ukrainian].
- Orhanizatsiia Ukrainskoho zhyttia v Heneralnim hubernatorstvi. *Rohatynske slovo*. (1941, Serpen 2) [in Ukrainian].
- Pavliv, I. (2010). Ukrainska uchytska seminariia u Krynytsi yak osередok pedahohichnoi osvity u 40-ky rr. XX st. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii pedahohichna*, 26 [in Ukrainian].
- Sydor, O. (2012). Muzei «Lemkivshchyna» v Sianotsi. Do 40-littia z dnia smerty Leva Hetsa Lemkivshchyna, 1 [in Ukrainian].
- Ukrainska pisnia po selakh Sianichchyny. *Holos*. (1940, Berezen 20) [in Ukrainian].
- Tsisyk, O. (1969). Zolotym pluhom my oraly lemkiivskyi perelih. Z moikh lemkiivskykh spomyniv (U Krynytsi 1940–1944). *Lemkiivskyi kalendar na Bozhyi 1969 r.* [in Ukrainian].

Igor Lyubchik. OUN's anti-Soviet resistance and the activities of Ukrainians from Eastern Galicia to preserve national foundations in Lemkivshchyna in 1939–1941

The article outlines events that are indirectly and directly related to the OUN and the activities of the intelligentsia from Eastern Galicia in the territory of Lemkivshchyna during the first Sovietization of Western Ukraine. The outbreak of World War II became a new test for the population of the Ukrainian-Polish-Slovak borderlands in the context of the ethno-national transformations of Central and Eastern Europe. The methodological basis is a comprehensive approach to the analysis of this problem.

Since the beginning of the Sovietization of Galicia in 1939 the authorities have resorted to increased propaganda among the Lemkos for their departure to the USSR while taking advantage of the deplorable social situation of the locals and their low level of self-consciousness. Simultaneously, the most active figures of the region together with the local representatives of the OUN underground tried in various ways, from agitation to deliberately provoked false calls, to prevent the Lemkos from departure to the USSR.

In the study based on source materials revealed the peculiarities of counteraction of local representatives of the nationalist underground to the Bolshevik propaganda in Lemkivshchyna of the departure to the Ukrainian SSR. At the same time the article reveals the nature of the activity of the intelligentsia from Eastern Galicia among the Lemkos. It is emphasized that immediately since the beginning of the World War II considering the Bilshovyks occupation of Eastern Galicia, conscious and committed Ukrainians, began to arrive in Galician Lemkivshchyna. They led an active public activity among Lemkos in schools, cooperatives, in cultural and educational institutions. It has been proved that the emigrants-refugees of the local intelligentsia from Eastern Galicia, despite the short stay in the Lemkos territories, played an important role in consolidating the region's national forces, actively working to raise the level of self-consciousness of the population of the region, thereby affirming the strong national foundations of the Lemkos region.

The prospects of further research are to find out how the Soviet regime prepared the ground for violent deportation, initially through voluntary resettlement of Lemkos. The lessons and consequences of this event show that important state-building processes require thorough preparation and unity of all national forces.

Keywords: Lemkivshchyna, Lemkos, OUN, Sovietization, resettlement, national-cultural movement, intelligentsia, Lemkivshchyna, Lemkos, Eastern Galicia, Bolshevik propaganda.